

28. Sezai Karakoç ve muhafazakârlık

Ömer SOLAK¹

APA: Solak, Ö. (2022). Sezai Karakoç ve muhafazakârlık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 465-474. DOI: 10.29000/rumelide.1190313.

Öz

Muhafazakârlık, en köklü ideolojilerden biridir. Temel tezi, toplumların tarih içinde bir tür *bilgelik* biriktirdiği ve bunun da en çok geleneklerde saklı olduğu düşüncesidir. Muhafazakârların değişime tümenden karşı oldukları doğru değildir. Daha ziyade aşamaları iyi düşünülmüş bir değişimden yanadırlar. Değişim birbirinden kopuk, plansız ve mekanik sıçramalar yerine *doğal* olmalıdır. Tıpkı doğa gibi sürekli ve organik bir değişim olmalıdır. Muhafazakârlığın zaman içinde pek çok türevi ortaya çıkmıştır. Statükodan yana olma ve geleneği yüceltme bakımından *Geleneksel muhafazakârlık* (Traditionalist conservatism) ya da *Gelenekselcilik* (Traditionalism), *Kültürel muhafazakârlık* (Cultural conservatism), *Sosyal muhafazakârlık* (Social conservatism), *Tarımçılık* (Agrarianism) gibi türevlere bölünür. Farklı ideolojilerle ilişkisi bakımından ise *Milliyetçi muhafazakârlık*, *Dindar muhafazakârlık*, *Monarşizm*, *Yeni muhafazakârlık* (Neo-conservatism) gibi melez bazı formları ortaya çıkmıştır. Öte yandan İslamcılık 19. yüzyılda Batı'nın İslam dünyasında artan siyasi, ekonomik ve kültürel etkisine karşı reaksiyoner bir ideoloji olarak gelişir. Öncü isimleriyle bir yandan batı emperyalizmi ile bir yandan da İslam'ın geleneksel yorumları ile mücadele eden bir ideolojik perspektif olmuştur. Bu çalışmada edebi eserlerine yansıyan yönleriyle şair Sezai Karakoç'un mevcut Muhafazakâr ideoloji türevlerinden hangisine yakın durduğu ele alınmış; konunun, sanatçı kimliği üzerindeki etkileri farklı başlıklar altında tartışılmıştır. Bu bağlamda Karakoç'un medeniyet kavramı etrafında ördüğü semantik evren, onun bir *kültürel muhafazakâr* olduğunu gösterir. Ona göre kesintisiz bir çizgi halinde bugünlere ulaşan Türk-İslam medeniyeti, modern zamanların getirdiği yozlaşma ve çözülmeye karşı tekrar canlandırılmalı ve tazelenmelidir. Sonuç olarak Karakoç'un değişim ve statüko ikilemi bağlamında bir *kültürel muhafazakâr*; muhafazakârlığın diğer ideolojilerle melezleşmesi bağlamında ise bir *dindar muhafazakâr* olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sezai Karakoç, Muhafazakâr ideoloji, İkinci Yeni şiiri

Sezai Karakoç and conservatism

Abstract

Conservatism is one of the oldest ideologies. His basic thesis is that societies accumulate a kind of wisdom in history and this is mostly hidden in traditions. It is not true that conservatives are totally against change. Rather, they favor a well-thought-out change. Change should be natural rather than disconnected, unplanned, and mechanical leaps. Just like nature, there must be constant and organic change. Many variants of conservatism have emerged over time. In terms of being in favor of the status quo and glorifying tradition, it is divided into derivatives such as *Traditional conservatism* or *Traditionalism*, *Cultural conservatism*, *Social conservatism*, *Agrarianism*. In terms of its relationship with different ideologies, some hybrid forms such as *Nationalist conservatism*,

¹ Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Çanakkale, Türkiye), omersolak@yahoo.com. ORCID ID: 0000-0001-5816-4241 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 18.08.2022-kabul tarihi: 20.10.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1190313]

Religious conservatism, Monarchism, Neo-conservatism have emerged. Islamism, on the other hand, developed as a reactionary ideology against the increasing political, economic and cultural influence of the West in the Islamic world in the 19th century. With its pioneering names, it has been an ideological perspective that struggles with western imperialism on the one hand and traditional interpretations of Islam on the other. In this study, it is discussed which of the existing ideological positions of the poet Sezai Karakoç, with his aspects reflected in his literary works, is close. The effects of this position on his artist identity are discussed under different titles. The semantic universe that Karakoç knitted around the concept of civilization shows that he is a *cultural conservative*. According to him, the Turkish-Islamic civilization, which has reached today in a continuous line, should be revived and refreshed against the corruption and disintegration brought by modern times. In this context, Karakoç is a *cultural conservative* in the context of conservatism's change and status quo dilemma; In the context of the hybridization of conservatism with other ideologies, it is concluded that he is a *religious conservative*.

Keywords: Sezai Karakoç, Conservative ideology, İkinci Yeni poetry

Giriş

Sezai Karakoç'un mevcut ideolojik pozisyonlardan hangisine yakın durduğu konusu çokça üzerinde durulan bir konu olagelmıştır. Keza şairin ideolojik perspektifinin, sanatçı kimliği üzerindeki etkileri farklı başlıklar altında tartışılmıştır. Esasen Karakoç'un İslami kimliği, ondan bahseden hemen her kaynakta altı sürekli çizilen hususlardan biri olagelmıştır (Kekeç, 2005; Baş, 2017). Nitekim bugün, çoğu kaynakta şairin İslamcılığı neredeyse tartışılmaz bir gerçeklik olarak kabul edilir. Bu kabulde onun biraz da Batılı/Hristiyan geleneğe karşı İslam medeniyetini savunan çizgisinin payı vardır.

Çalışmada öncelikle konuyla ilgisi çerçevesinde çeşitli türevleriyle Muhafazakârlık ideolojisi ele alınmıştır. Ardından eserlerinden hareketle Karakoç'un ideolojik duruşu söz konusu edilmiştir. Yazarın çeşitli konulardaki yazılarını içeren *Farklar* (1979), *Diriliş Muştusu* (1980), *Çağ ve İlham I: Metafizik Gerilim Şartı* (1998), *Çağ ve İlham III* (1998), *Günlük Yazılar II: Sütün* (1999), *Mevlana* (1999), *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı 2* (1999), *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı I* (1999), *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı I* (1999), *İslam'ın Dirilişi* (2005), *Edebiyat Yazıları II: Dışımızın Zarı* (2007), *Diriliş Muştusu* (2011) ve *İslam'ın Dirilişi* (2013) adlı 13 kitabı incelenmiştir. Bu incelemede *doküman analizi* yöntemi ile Diriliş düşüncesinin kökleri ve belli başlı kavramları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nihayet son bölümde elde edilen bulgular ışığında yazarın ideolojik perspektifi tartışılmıştır.

Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için dokümanları yalnızca incelemek yerine, kaynağı ve oluşma biçimiyle birlikte yorumlamaya çalışmak, dokümanlardan çıkarılan sonuçları farklı kaynaklardan doğrulamak ve gerektiğinde doküman analizi dışındaki yöntemleri de kullanmak gerekir (Sak, vd., 2021: 227). Yöntem kendi içinde dokümana ulaşma, orijinal olup olmadığını teyit etme, dokümanı anlama, analiz etme, veriyi kullanma gibi süreçleri kapsar (Kıral, 2020: 170).

Çalışmada hem edebi kimliği hem de bir düşünce adamı kimliği olan Sezai Karakoç'un sahip olduğu ideolojik perspektif/ler ve bu perspektiflerle eserleri arasındaki ilişkileri söz konusu edilmektedir. Bu itibarla yazarın ideolojisine dair tespitlere geçmeden önce belli kavramları ele almak gerekecektir.

Bir ideoloji olarak muhafazakârlık ve türevleri:

İdeoloji, yaşanılan dünyanın nasıl bir yer olduğuna/olması gerektiğine dair bir açıklama; deneyimleri açıklamak için zihin de inşa edilen bir kavram haritası; daha doğrusu insan zihninin yaşamın karmaşası ile başa çıkma yöntemidir (Solak, 2020: 9). Jean Dufour'un (1971: 122) kelimeleri ile söylenirse "*bir devre, bir cemiyet veya sınıfa has, inanç ve doktrinler bütünü*"dür.

Öte yandan *ideolojilerin tasnifi* konusu, kendi içinde pek çok alt kırılıma ve pek çok farklı kategoriye sahip bir konudur. Şimdiye kadar ideolojiler, statüko ve değişime bakışlarına göre, siyasi spektrumun solunda veya sağında bulunuşlarına göre, kendi içlerinde yaşadıkları evrime göre ve diğer ideolojilerle ilişkilerine göre farklı alt başlıklar halinde gruplandırılmışlardır (Solak, 2020: 11).

Dinler, elbette ki bir ideoloji değil bir inanç sistemidirler. Çünkü insanın derin bilinçdışı köklerine uzanırlar. Açık kavramlarla ve determinist ilkelerle değil; semboller, alışkanlıklar, ayinler ve mitolojilerle işlerler (Eagleton, 1990: 46-52). Ancak dinler, 20. yüzyılda, tıpkı ideolojiler gibi yaşanan çağın sosyoekonomik meselelerine çözüm önerileri geliştirmeye çalışmışlardır. Kendi teorisyenlerini yetiştirmek, kendi medyalarına sahip olmak, siyasal olaylara güçlü reaksiyonlar vermek; politik çıkar grupları örgütlemek suretiyle; cinsiyet, sınıfsallık, etnisite gibi meselelerde ideolojilere benzer yorumlar üretmişlerdir. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise bütün büyük dinler, az ya da çok birer "-izm"e, birer seküler yaklaşıma ya da rejime dönüşmüştür.

Muhafazakârlık kaynağı Batı dünyası olan ideolojilerdendir. Toplumların tarih boyunca biriktirdiği *bilgelik* ve saklı olduğu geleneklere özel bir önem verir. Bu sebeple değişime endişeyle bakar, tarihe ve kurumlara bağlıdır. Bu tereddüdün ardında halden memnuniyetten ziyade, daha kötüye gitme sakınıcı vardır. Atak siyasal girişimlere kuşkusu, zamanla her türlü değişime karşı bir dirence de dönüşmüştür (Solak, 2020: 23).

Esasen Muhafazakârlığın bu sakınıcının ardında insana olan güvensizliği yatar. Zira insan, aklını dürtülerine hâkim kılmada başarılı bir varlık değildir. Fırsatçı ve menfaatçidir. Bu yüzden ki, yüzyıllardır ayakta duran kurumları yabana atmamak gerekir. Onlar, insanın atak çıkarıcılığına karşı sağlam birer tutamaktır. Kaldı ki hiç bir nesil, toplumu ani bir şekilde ve daha iyiye doğru geliştirecek birikime sahip değildir. Öte yandan Muhafazakârlık değişime tümenden karşı değildir. Evet, değişim arzu edilen bir şey değildir; ama olacaksa aşamaları iyi düşünülmüş bir değişim olmalıdır. Birbirinden kopuk, plansız ve mekanik sıçramalar yerine *doğal* olmalı; tıpkı doğa gibi sürekli ve organik olmalıdır. Gerçekten de bu *doğa analojisi*, muhafazakârlarca sık sık kullanılır. Rakipleri bunu hantallıklarına ve ataletlerine biyolojik bir kılıf ve laik bir statü bulma çabası olarak görse de; muhafazakâr politikacıların kitleleri ikna etmede çokça işine yaradığını da kabul etmek gerekir.

W.H. Greenleaf'e göre (1983: 3) Muhafazakârlık, bir ideolojiden ziyade bir zihniyettir; zira onda Sosyalizm ya da Liberalizm gibi devlet-birey ilişkisini tanımlayan sabit ilkeler yoktur. Değişime karşı tavır alırken; mevcut pratik bilgiden hareket eder. *Muhafazakârlığın kökleri* aslında çok eskiye gider. MÖ 6. yüzyılda yaşamış Konfüçyüs'ün öğretilerine göre hızlı ve gereksiz değişim tehlikelidir. İdareci bir rüzgâra, halk ise bir ota benzer. Rüzgâr esince otlar eğilir. Her şey eskiden nasılsa öyle devam etmelidir. Statükoyu savunusu, Muhafazakârlığın en büyük açmazıdır. Çünkü statüko zamana ve zemine göre değişir. Bu yüzden ki muhafazakâr partiler 19. yüzyıl sonlarında düzen yanlısı, ataerkil ve müdahaleci iken; 20. yüzyıl ortalarında serbest pazarı ve düşük düzeyli devlet müdahalesini savunur hale gelmişlerdir. Keza 1970'lerde Alman Hristiyan Demokratları, Protestan dindarlığını terk edip

ulusçuluğa meyletmış; ama onu da bir türlü aşırı sağın elinden alamamıştı. Öte yandan muhafazakârlık da Aydınlanmadan bu yana kendini çokça törpülemiş; kendine yeni ilke ve değerler seçmiştir. Bunlar *gelenek, hiyerarşi, organik toplum, medeniyet, yüksek kültür, yurtseverlik, yerelcilik, sivil toplum, tarımcılık, ahlakçılık* ve *sadakat* gibi ilke ve değerlerdir (Solak, 2020: 33).

Muhafazakârlığın dünyaya yayılması, sömürgecilik yoluyla olur. Bugün tüm dünyada yerel, geleneksel ve dinsel güçlerle işbirliği içinde her zaman güçlü bir iktidar alternatifi muhafazakâr partiler veya hareketler vardır. Cumhuriyetten kraliyete; meşrutiyetten çok partili parlamentarizme kadar pek çok siyasi rejimle de uyum içinde yaşamaktadırlar. *Burke tarzı muhafazakârlığın doğuşu*, bir İrlandalı olmasına karşın İngiliz tacı ve kilisesi adına konuşan bir siyasetçi ile gerçekleşir. Edmund Burke (1727-97), aslında çağının *Fransız İhtilali* başta olmak üzere dramatik siyasi olaylarına tepkilerini dile getirmiş bir entelektüeldi. *Reflections on the Revolution in France* (1790) kitabı muhafazakârlığın manifestosu sayılır. Kitapta *devlet, kurumlar, din, toplum, gelenek* ve *mülkiyet* kavramlarının altını çizer sürekli (Bromwich, 2014).

Devlet, özellikle düzeni koruyan bir üst kurum olarak adeta kutsanır. Medeniyetin kalıbıdır, her nesil onu biraz daha geliştirmeli ancak temelden değiştirmeye yeltenmemelidir. Devletin kurumları da gereklidir. Polis, yasa ve cezaevi insanlar suçtan caydırır. Devlet de gücünü kitleleri baskılamak için kullanmamalı, mülkiyete saygı göstermelidir. *Kurumlar*, yüzyılların mükemmelleştirdiği yapılardır; fazla kurcalanamamak gerekir. *Din* güçlü kurumsal yaygınlığı, istikrar sağlayıcı potansiyeli, geleneği ve kültürü yapan bir bileşen olması ile her türlü reforma karşı korunmalıdır. *Toplum* bünyesinde kolektif bir bilgelik barındırır. Belki tek tek ele alındığında aptal bireylerden oluşuyordur; ama onların bir araya gelmesinden tarihin ve geleneğin sesi olan mistik bir bilgelik doğar. Devlet, *mülkiyete* saygı duymalı, onu elinde bulunduran zenginleri alt sınıflardan korumalıdır (Grigsby, 2008: 108–109, 112.).

Sınıflı bir toplum şarttır. Çünkü sınıflı toplumlarda, herkes yerini bilir ve bu da yönetimi kolaylaştırır. *Seçkinlik* bireysel eşitlikçilikten iyidir. Farklı kabiliyetlere sahip insanlar, eşit de olamazlar. Evet, herkes eşit düzeyde insandır ancak ödüllendirilmesi gereken insan olmak değil; topluma fayda sunmak, beceri ve çalışmadır. Hayat bir yarışmadır ve eşitlik yalnızca başlangıç noktasında vardır. Keza idarede *güç dengesi* çok önemlidir. Sonuçta seçkinlerin de sıradan insanlara özgü zaafırları olabilir. Bu sebeple güç, soyluların elinde olan *Lortlar Kamarası* ile burjuvazinin elinde olan *Avam Kamarası* elinde eşit dağıtılmalıdır. Burjuvazi ve soylular, yönetsel gücü en fazla hak edenlerdir; çünkü yoksullardan her zaman daha güçlü ve daha iyi eğitilimlerler. Soylular yüzyıllar boyunca yönetme sanatı konusunda uzmanlaşan istikrar sağlayıcılardır. *Fransız İhtilali*'nde olduğu gibi sıradan insanlar yönetmeye kalkarsa sonuç felaket olurdu. Zira vasat insanlardan soylu bir şey çıkmazdı. Halk egemenliği, sonu belirsiz maceralardan başka bir şey getirmezdi. Ayak takımının motivasyonu, devleti iyi yönetmek değil, zenginliği ele geçirmektir. Bu yüzden güç, daima mülk sahiplerinde olmalıdır. Toplum adına en iyi kararları iyi eğitilmiş soylular alabilir. Ancak onlar da bunu zorbalıkla değil; yücelik ve hayırseverlikle yapmalıdır (Solak, 2020: 26).

Muhafazakârlığın türevleri, Burke'den sonraki dönemlerde farklı ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bunlar statükodan yana olma, tarihi ve geleneği yüceltme ve değişime karşı direnç gibi konularda az çok farklı düşünürler. *Klasik muhafazakârlık* ya da Geleneksel muhafazakârlık (traditionalist conservatism) Burke'in görüşlerini bugün hala en çok sürdüren ideolojidir. Bunlar *doğal hukuk, hiyerarşi, organik birlik, tarımcılık, vatanseverlik, yerlilik, Bölgeselcilik, yüksek kültür* ve *aşkın bir ahlakçılığı* sadakat ve bağlılık zeminlerinde buluşturmaya çalışır. *Kültürel muhafazakârlık* bir millete veya ona ait kültüre yüce bir değer atfeder ve ne bahasına olursa olsun muhafaza edilmesini savunur. Eğer *milli kültürü*,

koruma ve yayma konusunda işin ucu kültürel yayımcılığa kadar gider. Bu da onları kültürel milliyetçilere yaklaştırır. Dil, kültürün en önemli unsurlarından biri olduğu için *dil muhafazakârlığı*, kültürel muhafazakârlıkta önemli bir yer tutar. Tıpkı sosyal muhafazakârlık gibi ahlakın ve geleneklerin medeni hukukla veya başka yasal düzenlemelerle korunması gerektiğine inanılır.

Sosyal muhafazakârlık politik değişimden ziyade kürtaj ve eşcinsel hakları gibi konularda ahlakın ve geleneksel aile değerlerinin korunması ile ilgili bir tanımlamadır. Aile gibi sosyal kurumlara kurucu bir değer atfeder ve devletin teminat altına almasını ister. Ölçütleri ülkeden ülkeye değiştiği için ilkeleri genellenemez. *Mali muhafazakârlık* hükümet harcamaları ve borçlanmada ihtiyatlılığa dayanan bir ekonomi felsefesidir. Temelinde Burke'ün devlet borçlanmalarının yükünün mükellefler üzerine atılmayacağı görüşü vardır. Mali konularda klasik Liberalizm gibi serbest ticaret, serbest fiyat ekonomisi, düşük vergilendirme ve özelleştirmeye dayanan finansal görüşleri savunur. *Tarımıcılık* (Agrarianism), 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir muhafazakârlık formudur. Kent hayatı, kapitalizm ve teknolojinin insanı ahlaken düşürdüğü; toprağa bağlı yaşamın ise yüce değerlere yaklaştırdığını savunur. Doğanın ritmine uymak ilahi izi takip etmektir. Bunun için bir toprağa aidiyet, bir aileye sahip olmak, bir cemaatin mensubu olmak; modern hayatın karmaşasına ve kapitalizmin yıkıcı etkilerine karşı insanı korur.

Muhafazakârlığın farklı ideolojilerle ilişkisinden doğan farklı formları vardır. 20 yüzyılda muhafazakârlık, tutucu tavrını biraz esnetmiş; daha eşitlikçi ve daha ekonomi odaklı bir politikaya ulaşmıştır. *Liberal muhafazakârlık* 20 yüzyılda ortaya çıkan ilk melez muhafazakârlıktır. Bugün ABD'deki Cumhuriyetçiler gibi pek çok siyasi parti, kendini *liberal muhafazakâr* olarak tanımlar. Bu tanımın altında serbest-pazar ekonomisi, bireysel sorumluluk, sivil haklar, çevrecilik, refah devleti gibi politikalar yatar. *Yeni muhafazakârlık* (Neo-conservatism) 20. yüzyılın ikinci yarısında ABD'de Richard M. Weaver, Peter Viereck, Robert A. Nisbet ve Russell Kirk'ün katkılarıyla ortaya çıkar. 1960'larda Amerikan çıkarları savunusuna dönüşür. 1980'lerde Bush dönemi muhafazakârlığı tekrar gündeme gelir. 90'larda aile, din ve millet ekseninde otoriteyi restore etme çabasıdır. Sosyal bağlılık ürettiği için *ortak değerlere*; disiplin, saygı ve sosyal istikrar ürettiği için de *otoriteye* saygı duyar. *Sivil muhafazakârlık* (Civic conservatism) 1990'larda David Willets gibi entelektüellerce ortaya atılan ve bir ideolojiden ziyade devletle birey arasındaki gerilimli ilişkiyi yeniden tarif etmeyi amaçlayan teorik bir zemindir.

Milliyetçi muhafazakârlık, Avrupa'da 1950'lerden sonra ortaya çıkan ve daha ziyade milli ilgilere odaklanan bir muhafazakârlık türevidir. Aileye büyük önem verir ve onu kültürün özü kabul eder. Anti-komünizm, dış göç karşıtlığı, planlı ekonomi, milli kültür kurumlarını sübvans etme gibi politikaları destekler. *Dindar muhafazakârlık*, dinin sosyal hayatta çok daha fazla görünür olmasını ister. Gerçekten de dindar Hristiyanlar, Müslümanlar veya Yahudiler, dinsel inançları için devleti araçsallaştırmanın hayalini kurarlar. Kiminde bu, dengeli bir değişim, kiminde ise bir donma hatta geriye gitme arzudur. Dindar muhafazakârlar, pek çok ülkede kürtaj, eşcinsellik, uyuşturucu, evlilik dışı cinsel aktivite gibi hususlara karşı çıkarlar ve bu itirazlarını Klasik muhafazakârlar gibi gelenekten ziyade dini akidelere dayandırır. *Hristiyan demokrasi* Avrupa'da 19. yüzyıl sonlarında Hristiyanlıkla muhafazakârlık etkileşiminden doğmuş bir Dindar muhafazakârlık versiyonudur. Avrupa'da Hristiyan ahlakı, geleneği ve adetlerini katılımcı demokrasi ile uzlaştırmaya çalışan daha ziyade merkez sağ karakterli bir ideolojidir. Özsel ilkelerini *anti-komünizm*, *anti-sekülerizm*, *bireysel inisiyatif*, *ahlaki farkındalık*, *kanun ve nizam savunuculuğu*, *sosyal dayanışma*, *mali muhafazakârlık*, *serbest pazar dinamiklerinin birey lehine düzenlenmesi* gibi ilkeler oluşturmaktadır.

Sezai Karakoç'un eserlerine yansıyan ideolojik görünüm

Sezai Karakoç'un eserlerine yansıyan ideolojik görünüm, kuşkusuz onun ömrü boyunca ördüğü Diriliş düşüncesi ile yakından ilişkilidir. *Diriliş*, Sezai Karakoç tarafından yapılandırılmış ve referanslarını İslami bakıştan, özellikle tasavvuf geleneğinden alan bir medeniyet tezidir. İnsanlık, tarihin büyük krizlerini, büyük bunalımlarını büyük dirilişlerle aşmıştır; bugün de İslam medeniyetinin mirasçıları ve tüm dünya büyük bir diriliş beklemektedir. Diriliş, işte beklenen tazelenişe dair bir tekliftir. Siyasi, sosyokültürel boyutlarından çok ötede; daha içeriden bir bilinç tazelenmesi; bir “*eşya hakikati devrimi*” (Karakoç, 1999a: 70); bir “*ruh metamorfozu olayı*”; (Karakoç, 2005: 7); bir sağduyu uyanışıdır. İnsanın tam anlamıyla kendini yeniden gerçekleştirmesi eylemidir. Bunun için de önce içini değiştirmeli, kendi iç beninde bir devrim yapmalıdır. Şu halde dirilişin üç boyutu vardır: 1) bireyin önce kendi içinde derinleşmesi; 2) genişleyerek bu derinliği etrafına yayması; 3) medeniyet kökleriyle temas kurması.

Diriliş'in İslam tarihindeki kökleri kuşkusuz farklı katmanlarda aranabilir. Gazali düşüncesi bunlardan ilkidir (Baş, 2017: 829). Zira **Gazali** çağının felsefe, kelâm, sûfi ve bâtinî yollarını incelemiş ve nihayet sûfi yolu tercih etmişti. **Muhyiddin Arabi**, *İslam metafiziği* diye özetlenebilecek külliyatı ile daima onun ilgi odağında olmuş, onu “*Ekberi neşveden feyz almış*” biri olarak görmüştür (Kılıç, 1994: 545). **Mevlana** ise ona göre Kuran hakikatlerini anlatmak için endirekt metot kullanan metafizik bilinçlendirme öğretisi ile bir “*diriliş piri ve evreni*”dir (Karakoç, 1999: 77).

Diriliş'in son asırdaki kökleri ilkin Mehmet Akif'e ulaşır. Onun hakikati söylemek için aksiyon alan şaşmaz iradesi, çok şey barındırır. Bir dönem yoğunlaştığı Said'i Nursi'nin külliyatını “*tek başına bir İslam kültürü külliyatı*”dır (Karakoç, 2013: 41). Eğitim hayatı boyunca sürekli temas içinde olduğu *Büyük Doğu* ve Necip Fazıl, kuşkusuz bir başka eksendir. *Dirilişin kurumsallaşması* ilk önce *Diriliş* dergisi etrafında bir fikir platformu olarak başlar. Sonrasında düşünsel cephesi kitap haline gelen düşünce yazılarıyla; estetik cephesi şiirleriyle ve nihayet siyasi cephesi *Diriliş* ve *Yüce Diriliş* partileriyle gerçekleşir. *Mavera*, *Edebiyat* ve *Hece* gibi dergiler de bu görüşlerin akis bulduğu platformlardır. Tüm bunlar, Karakoç'un Diriliş'i hayatın bütün alanlarına yayılmış geniş oylumlu bir harekete veya akıma dönüştürmesi gayretinin bir sonucudur.

Diriliş'in evrensellik iddiası, kuşkusuz en önemli boyutudur. Her ne kadar 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bir perspektif olsa da evrensellik hedefi dikkati çeker. Batı medeniyeti karşısındaki eleştirel tavrı en bariz özelliğidir. Bu yönüyle yine son çeyrekte bir sanat akımı, eleştiri kuramı ve ideoloji olarak ortaya çıkan Postkolonyal tepkiye çok benzer. Genel olarak Batının *Doğu algısına*, önyargılarına ve görmezden gelişine odaklanan Postkolonyal iddialardan farklı olarak Batılı değerleri eleştirisinin odağına koyar. Batı değerleri insanlığa huzurdan ziyade anarşi, terör ve Nihilizm getirmiştir. O halde Doğu/İslam değerleri uyandırılmalı, bireyden başlayıp, tüm topluma yayılan bir arınma ve atılım sağlanmalıdır. Ancak bu çağrı sadece Müslüman dünya ile değil, tüm dünyayla ilgilidir. Farklılıklar engel değil, zenginliktir. Diriliş, kâmil ve ebedi olana çağrıdır. Bir sevgi devrimidir. Parçalanmış zihinsel bütünlüğü tekrar bütünleştirme çabasıdır. Çağın problemleriyle aklen ve ruhen mağdur olanlara hitap etmektedir. Mademki sevgi ve barış, bütün insanlığın ortak idealidir; Diriliş çağrısı da tüm insanlığa seslenir.

Diriliş'in temel kavramları, esasen yukarıda ifade edilen tasavvufi köklerine rağmen geleneksel İslami düşüncenin kavramları ile tam anlamıyla örtüşmez. Öyleki Karakoç, yazı hayatının ilk dönemlerinde kullandığı dil “fazla modern” bulunduğu için dindar-muhafazakâr çevrelerce eleştirilmiştir. Sadece

1950'lerin İkinci Yeni deneysel dilini değil, öz Türkçeci vokabüleri ve Batılı literatüre ait kavramları kullanımının altı sürekli çizilmiştir.

Metafizik boyutun ihmali Batı medeniyetinin çıkmazıdır. Varlığın fiziksel tarafı kadar, fizik-ötesi boyutu da vardır. Batı aklı, bilimi yegâne hakikat yolu saymış, diğer yollara metafizik diyerek hafife almıştır. Oysaki bilim, hakikatin sadece bir boyutunu gösterir; *olağanüstü*'yü ihmal eden determinist ve materyalist bir kavramdır (Karakoç, 1980: 70). Görünen dünyanın ardında görünmeyen alem; yaşamdan ölüme geçişin metafizik boyutları vardır. İnsan ruhunun metafizik boyutunun da beslenmeye ihtiyacı vardır. Kaldı ki insan tabiatla mücadele ederken hep *olağanüstü*'den de güç almıştır. *Din*, hayatın içine, tarihe düşünceye, edebiyata, kısacası insan ruh ve davranışlarının yayıldığı bütün alanlara sal budak salan; hayal gücü, kal gücü, akıl, akıl üstü ve duyguyu besleyen bir mefhumdur. Bilimin ve maddesel dünyanın karşılayamadığı bir sükûnet ve huzur dünyasıdır (Kekeç, 2005: 47). *Millet*, Karakoç'ta İslami ve Kurani bütün insanlar toplumu anlamı ışığında millet anlayışıyla aynıdır. İrk ve etnisite temelli *nation* gibi kapalı bir tanımlama değil; İslam medeniyeti gibi tüm insanlığı kucaklayıcı; "*toprak, dil, ırk, realitelerinin üstünde inanç ve ülkü beraberliğini ifade eden bir*" açık bir tanımlamadır (Karakoç, 2011: 171). İslam'ın asırlar süren bir barış iklimiyle yönetmiş olmasının sırrı da burada saklıdır.

Devlet, Marksizm ve Liberalizm'de ekonomi temelli, Nasyonalizmde ise ırk temellidir. Marksist ve Nasyonalist devlet, bireyi yadsır, kendini daha üstün bir fedakârlık kurumu gibi görür. Kapitalist devlet, bireyi ihmal etmez ama adeta bir şirket gibi çalışır (Karakoç, 1999: 48). Hepsinin de özünde kendi idealizasyonu yatar. Kapitalizmin özgür-yaratıcı insanı, Nasyonalizmin üstün ırkı, Sosyalizmin eşit toplumu; hepsi de Platon'un Devlet'ine dayanan dünyevi başarıya odaklı tanımlardır. Karakoç'a göre İslami devlet ise maddi başarıdan ziyade Allah korkusu erdem ve doğruluğa dayanır. Vahyin iyiye yamak kötüyü önleme ilkesi devleti zorunlu kılar. Şu halde devlet, "*ulu ve kutlu bir kuruluş, insan ve toplum ruhuyla uyumlu yüce bir düzenleme*"dir (Karakoç, 1998: 127). Barış, sulh, sükûn ve adaleti tesis etmek için vardır. Kutsal değil, ama kutlu bir kuruluştur. İdare ederken hakikat, inanç ve erdem kaidelerinden hareket etmelidir (Karakoç, 1999: 80). Öte yandan her toplumun kendini ortaya koyuşu ayrıdır; ülke, millet ve egemenlik sürdüğü sürece; rejimler değişse bile devlet devam eder. Karakoç'un İslami devleti teokratik bir model değildir; "ahireti hedef almış bir dünya devletidir.

Medeniyet, Karakoç'a göre "*insanın ruhuyla, kalbiyle ve akıyla ilgili evrensel bir gerçekleşim*"dir. (Karakoç, 2012: 10). Din, bu gerçekleşimin esas unsurudur. Müslüman dünya, geçmişte bir *hakikat medeniyeti* kurmuştur. İlk insandan bu yana kesintisiz bir çizgidir. Diğer medeniyetler ise bir tür arayış, deneme ya da belirli bir sürede gerçekleştirmiş parçalarıdır. Hatta bazıları bir çeşit *anti-medeniyet* olarak bir medeniyete karşı geliştirilmiştir. Medeniyetin asıl kurucuları peygamberlerdir. İslam peygamberi de İslam medeniyetinin kurucusudur. Vahiyi hadis ve sünnetle açıklamış ondan bir dünya kurmuştur. Sonraki asırlarda bu medeniyet ince gelişmiş sonra büyük bir krize girmiştir. İslam dünyasının pek çok coğrafyasında farklı dönemlerde bu krizden çıkma çabaları ve önerileri olmuştur. Ancak bunlar, yüzeysel, bölgesel ve etkisiz kalmışlardır.

Muhalefet ve eleştiri, İslami bir kavramlardır. İslami devlette egemenliğin kötüye kullanılmasına karşı işletilen meşru ve objektif bir *huruc ale'sultan* hakkı vardır. Batıda ise bu kültür, ancak Fransız İhtilalinin müphem, istismara açık ve ancak başarıya ulaştığında meşru olabilen bir haktır. Keza *meşveret* kurumu da muhalefeti ve eleştiriyi yıkıcı boyutlara varmadan işleten İslami bir süreçtir. Karakoç, muhalefet ve eleştirinin en iyi işletildiği demokrasiyi hali hazırdaki en iyi formül olarak görür.

Hatta onu birey iradesi yönünde geliştirecek ve adına *personalist demokrasi* dediği teklifler sunar. Zira bu, “bir ruh aristokrasisi ve hak hükümdarlığı olan” İslami devletle çelişmez (Karakoç, 1999: 61).

Sezai Karakoç’un çağının ideolojilerine bakışını ortaya koymak, kuşkusuz onun ideolojik pozisyonunu ortaya koyma yolunda önemli bir eşik olacaktır. *İdeolojiler*, Karakoç’a göre sanat ve edebiyatımızın geliminin önünde birer engeldir (Kekeç, 2012: 40). Batı ve batılı ideolojiler, gerçekten de Müslüman Doğu’nun kendi medeniyetine sırtını dönmesine neden olmuştur. Bir tarafta Batı Avrupa Liberalizmine öykünen *Baticılar*, diğer yanda Doğu Avrupa Sosyalizmine öykünen *Toplumcular* sanatımızı yaralamıştır. Oysaki “yerli kökten ve zengi yabancı kaynaktan mahrum bir edebiyatın (...) yaşamasına imkân yoktur” (Karakoç, 1999: 231).

Batılılaşma, “bir otokolonizasyon ve adaptasyon” sürecidir (Karakoç, 2005: 23). Başka kültüre adapte olmak, başkasının kalbiyle yaşamak gibidir. Batıya öykünme, bizde de ahlaki ve dini yozlaştırmış, değerleri gevşetmiş; iyi, doğru ve güzelin yerini; kötü, yalan ve çirkin almıştır (Karakoç, 2009: 12). Bugün “bir Mevlana, bir Fuzuli bir Şeyh Galip, bir Nefi, bir Baki çapında olmasa bile onun eteklerine ulaşmış bir şair, bir ruh eğitici[nin] Türk ülkesinde boy gösterme”mesinin nedeni, İslam ahlakının hayatımızdan çekilmesidir. Ünlü kişiler, köksüz bir edebiyat üretmeye başlamışlardır (Karakoç, 2009: 103). Bu Batılı ve Batıcı hava bizi zehirlemeye devam ettikçe bu topraklarda büyük şair, büyük düşünür yetişmez, toplum büyüme iştahını kendinde bulamaz (Karakoç, 1999: 595). İslam medeniyetinin son birkaç asrına damga vuran durgunluğun nedeni, kendi pınarlarından beslenememesidir. Yerlilik, Karakoç’ta merkezi bir kavramdır. Tüm düşünsel ve sanatsal yaralara bir devadır. Gerçek bir edebiyat için taklitten kurtulup geniş manada Türk insanına, tükenmez bir malzeme olarak orada yüzyıllardır duran kültürümüz ve medeniyetimize eğilmek gerekir. “Türk insanı, Türk ailesi köyde kasabada şehirde nasıl yaşar? Dramı ve trajik çizgileri nelerdir? (...) Yası ve acısı nereden gelir? Bayramları, din yaşayışı nasıl[dır]. Oruç, namaz, camiler, tarikat hayatları, yaşayışının bütününde ne gibi bir yer tutar.” (Karakoç, 1999: 231). Sanatçı, bazı çile, ilham ve üstün şuur merhalelerinden geçerek kendine lazım olanı seçip ayıklamalıdır.

Marksizm, 1960’lardan itibaren edebiyatımızda yükselmeye başlayan bir ideoloji olarak önce köksüz bir proletarya edebiyatı üretmiş; ardından kısa sürede konu kısırlığına düşmüştür. Örneğin Nazım Hikmet, “halka ve onun dertlerine bakmaz. O hep doktrinine kanıt ve uygulanacak alan bulmak bakımından ilgilenir halkla, Akif gibi halkın yoksulluğunu halktan bir kişi olarak ta yüreğinde duyan bir şair değildir. (...) Akif’in sıcaklığını, içtenliğini, yerliliğini bulma imkânı yoktur” Yabancı bir şairdir, yabancılığını Tanzimat’tan bu yana bir imtiyaz gibi yaşayanlardandır (Karakoç, 2007: 68). Öte yandan Marksist eleştirmenlerin sınıf çatışması eksenli edebiyat tarihi kurma çalışmaları boşa çıkmıştır. Bilinçli olarak geleneksel Türk şiirinin aşk, kahramanlık veya din etrafında dönen efsaneleri, ağıtları veya masallarını ekonomik ezilişe ve zulme başkaldırı ve devrimci bir ruhla açıklamaya çalışmışlardır. Özetle Batı, 20.yüzyılın ikinci yarısında Doğu’ya Marksizm’i sokarak onun ilim, sanat ve edebiyattaki yeni yeni uç vermeye başlayan dirilişini sabote etmiştir. Sağcılık, düşünce yazılarında açık veya örtük olumsuzlanan bir kavram değildir. Bilakis, edebiyatın kurutuluşu millet hayatını tüm zenginliği ile yansıtacak bir sağcı edebiyatın kuruluşuna bağlıdır. Gelenekle kurduğu bağlarla, edebiyattan halka gidiş gelişlerle zenginleşen, estetik açıdan doğurgan, feyzini Kuran’ın ışığından ve İslam medeniyetinin sanatsal membalarından alan bir edebiyat olmalıdır (Kekeç, 2005: 46). Sağ edebiyat, sol edebiyat gibi güdümlü değildir. Belli bir ideolojinin çığırtağı değildir. Ancak evvela yapılması gereken, hem “medeniyetimizi canlandıracak hem de çağın düşünce ve sanat aksiyon hamlelerini değerlendirecek” bir aydın kadrosunun yetiştirilmesidir (Karakoç, 1999: 396).

Sonuç

Gerek 18. yüzyıla ait klasik formu, gerekse sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan türevleri açısından değerlendirildiğinde Sezai Karakoç'un düşün dünyasının Muhafazakâr ideolojiye ait olduğu söylenebilir. Karakoç'ta tıpkı İslamcılık'ta olduğu gibi İslam'ın çağdaş ve reformist bir yorumuna rastlanmaz. İslam onda bir antitez, bir aksiyon değildir; aksine bir uygarlık, bir huzur iklimidir. Doğudan batıya bütün İslam coğrafyasında Müslüman bireyin anlam dünyasından toplumsal kurumlara kadar bu iklim hala saklıdır. Yapılması gereken bunu canlandırmak ve muhafaza etmektir.

Tasavvufa bakış, Diriliş düşüncesini İslamcılıktan ayıran en önemli akslardan biridir. Zira Diriliş, İslam'ın saadet çağlarının ihya edilmesini esas alır. Geçmişte var olmuş ve en mükemmel haliyle yaşanmış huzur ve selamet iklimini –ki tasavvuf bu iklimin ayrılmaz bir parçasıdır– yeniden diriltmek ister. Oysa -başta Mehmet Akif olmak üzere- 20. yüzyıl İslamcılarını çağın mutasavvıflarını ve tasavvufi yorumlarını bir çeşit miskinlik, kurtulunması gereken bir atalet ve sıklet olarak görürler.

Muhafazakârlık kaynağını din ve devlet geleneğinden alan kurumlara özel bir anlam atfeder. Bunlarda asırların bilgeliğinin biriktiğini; nereye varacağı belli olmayan bir değişim uğruna bunun tehlikeye atılmayacağını iddia eder. Aynı şekilde geçmişini din ve devletten alan kurumlara saygı, Karakoç'un da temel vurgusudur. Bunların birikimi, son birkaç aşıra damgasını vuran Batılılaşma iptilası uğruna tehlikeye atılmamalıdır.

Medeniyet kavramı etrafında ördüğü semantik evren, Karakoç'un bir *kültürel muhafazakâr* olduğunu gösterir. Ona göre kesintisiz bir çizgi halinde bugünlere ulaşan Türk-İslam medeniyeti, modern zamanların getirdiği yozlaşma ve çözülmeye karşı tekrar canlandırılmalı ve tazelenmelidir. İhtiyaç duyulan deva ondadır. Tıpkı başka ülkelerin muhafazakâr pozisyonlarında olduğu gibi Karakoç da modernleşmeden rahatsızdır. Batılılaşma dediği Batı kaynaklı Modernizme karşı yerliliği güçlü bir şekilde savunur. Yerli olmak Türklüğün İslamiyet'ten sonra Anadolu coğrafyasında mayalandığı kültürel bir özüdür. Bu öz, Osmanlı akınlarıyla Balkanlara ve Kuzey Afrika'ya taşınmış; son asırdaki mağlubiyetlerle tekrar eski noktasına çekilmiştir. Sol ideolojik akımlara karşı yaptığı güçlü sağcı vurgu, Karakoç muhafazakârlığının bir başka boyutudur. Sağ, onda birbirine benzeyen ve ortak noktaları, din milliyet, gelenek ve medeniyet olan pek çok siyasal pozisyonun Batı kaynaklı ideolojilere karşı bir savunma hattıdır. Sol ideolojilerin en büyük ithamı olan İslam geleneğinde yeterli bir muhalefet ve eleştiri geleneği bulunmadığı görüşüne de katılmaz. İslam devlet geleneği, devletin işleyişini akamete uğratmamak adına itidalli; gerekli şartlar oluştuğunda ise kararlı ve sonuç alıcı mekanizmalara sahiptir. Bunlardan hareketle Karakoç'un muhafazakârlığın değişim ve statüko ikilemi bağlamında bir *kültürel muhafazakâr*; muhafazakârlığın diğer ideolojilerle melezleşmesi bağlamında ise bir *dindar muhafazakâr* olduğu sonucuna varılmaktadır.

Kaynakça

- Baş, Münire K. (2017). "Sezai Karakoç". *Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni 10*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berman, Sheri (2003). "Islamism, Revolution, and Civil Society". *Perspectives on Politics* 1 (2): 258.
- Bromwich, David (2014). *The Intellectual Life of Edmund Burke: From the Sublime and Beautiful to American Independence*. Harvard University Press.
- Duffour, Jean (1971). *İlimler ve İdeolojiler*, (çev. F. Aslan), İstanbul: Umran yay.
- Eagleton, Terry (1990). *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yay.

- Greenleaf, William H. (1983). *The British Political Tradition: The Rise of Collectivism*. New York: Methuen.
- Grigsby, Ellen (2008). *Analyzing Politics*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
- Karakoç, S. (1979). *Farklar*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1980). *Diriliş Muştusu*. İstanbul: Diriliş Yayınları. Karakoç, S. (1998). *Çağ ve İlham I: Metafizik Gerilim Şartı*. 7.bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1998). *Çağ ve İlham III*. İstanbul: Diriliş Yayınları. Karakoç, S. (1999). *Günlük Yazılar II: Sütün*. 5.bs. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1999). *Mevlana*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1999). *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı 2*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1999). *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1999). *Yapıtaşları ve Kaderimizin Çağrısı I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2005). *İslam'ın Dirilişi*. 9. bs., İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2007). *Edebiyat Yazıları II: Dışımızın zarı*. 3. bs., İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2011). *Diriliş Muştusu*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2013). *İslam'ın Dirilişi*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kekeç, İ. (2005). Sezai Karakoç'un Düzyazılarından Hareketle İdeolojilerin ve Uzantılarının Sanat ve Edebiyat Anlayışımıza Etkisi. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, (2). 41-50
- Kılıç, M. E. (1994). "Ekberiyet". *DİA*, c.10. İstanbul.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15) , 170-189.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Solak, Ö. (2020). *Edebiyat, İktidar, İdeoloji: İdeolojilerin Edebiyata Vuran Gölgesi*. Çanakkale: Paradigma yay.